

УДК 373.51

Слюсаренко Н. В.*

СТАТЕВЕ І ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

У статті проаналізовано деякі проблеми статевого і гендерного виховання хлопців і дівчат. Особливу увагу зосереджено на завданнях статевого і гендерного виховання.

Ключові слова: статеве виховання, гендерне виховання, гендерна ідентифікація.

У сучасному суспільстві гендерна проблематика привертає увагу і науковців, і педагогів-практиків, і широкого кола громадськості. Численні наукові розвідки вчених присвячено історії гендерної педагогіки, гендерній педагогіці, гендерній соціалізації, гендерному вихованню та освіті, міжстатевим стосункам, статево-вихованню тощо (І. Братусь, Ю. Бурцева, О. Василенко, С. Вихор, О. Главацька, С. Гришак, Н. Гусак, М. Зубілевич, І. Іванова, І. Ковальчук, Г. Корчова, В. Кравець, Г. Лактіонова, В. Левицький, Н. Максимовська, І. Мунтян, О. Селіванова, Н. Сінкевич, Л. Харченко, І. Чеботарьова, Л. Яворська, Л. Яценко, С. Яшник та ін.). Проте досліджень, пов'язаних із статевим і гендерним вихованням підростаючого покоління, на сьогодні все ж таки бракує.

Зазначимо, що в останні десятиліття необхідність урахування гендерних аспектів у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи не викликає жодних сумнівів і заперечень. На думку В. Кравця, «основна ідея статевого підходу в освіті – в урахуванні специфіки впливу на розвиток хлопчиків і дівчаток усіх факторів навчально-виховного процесу (зміст, методи навчання, організація шкільного життя, педагогічне спілкування, набір предметів тощо)» [1, с. 9].

Ураховуючи вищезазначене слід подбати про створення умов для статевого і гендерного виховання школярів усіх вікових груп.

Насамперед важливо з'ясувати, якою інформацією з гендерної проблематики володіють дорослі, що беруть участь у вихованні учнів, а також дізнатися, чи вважають вони за доцільне формування та реалізацію в Україні гендерної політики.

Чи не найважливішою умовою цього є просвіта педагогічних кадрів і батьків учнів. Передусім вони мають засвоїти відповідний понятійний апарат, зокрема навчитися чітко розрізняти такі терміни, як: стать і гендер, сексуальна і гендерна соціалізація, сексуальна і гендерна освіта, сексуальне і гендерне виховання, сексуальна і гендерна культура та ін.

Крім того, як учителів, так і батьків доцільно ознайомити з психолого-педагогічними основами гендерного виховання школярів. Це можна здійснити на методичних об'єднаннях, зокрема на методичних об'єднаннях класних керівників, батьківських зборах, а також шляхом організації та проведення спеціальних семінарів або через самоосвіту. Так, для шкільних учителів під час традиційного відвідування ними курсів підвищення кваліфікації можна провести семінар «Психолого-педагогічні основи гендерного виховання школярів», на якому розглянути такі питання:

- стать людини як одна з найважливіших історико-культурних, медичних та соціально-психологічних категорій;

- поняття «стать» і «гендер» та їх використання для позначення анатомо-фізіологічних особливостей людей, на основі яких людські істоти визначаються як

* ©Слюсаренко Н. В.*

чоловіки або жінки;

- розмаїття соціальних характеристик жінок і чоловіків;
- диференціація статевих ролей й пов'язаних з ними стереотипів маскуліності і фемінінності;
- чоловічі та жіночі види діяльності, чоловічі та жіночі функції;
- взаємовідносини між чоловіками-керівниками і жінками-підлеглими та навпаки;
- гендерний підхід до організації навчально-виховної роботи в сучасній школі;
- аналіз сучасного стану гендерної освіти і гендерного виховання учнів;
- історико-педагогічні аспекти проблеми гендерного виховання;
- соціально-педагогічні умови гендерного виховання учнів засобами урочної та позаурочної роботи;
- використання урочної та позаурочної роботи як засобу гендерного виховання сучасних школярів.

Далі вчителям необхідно виявити можливості навчально-виховного процесу для реалізації завдань статевого і гендерного виховання та подбати про належну їх реалізацію.

Зазначимо, що певні можливості для статевого і гендерного виховання учнів надають усі навчальні дисципліни. У викладанні багатьох із них (навчальні предмети: «Анатомія», «Біологія», «Історія України», «Всесвітня історія», «Українська література», «Світова література», «Трудове навчання», «Фізкультура», «Основи безпеки життєдіяльності», «Допризовна підготовка юнаків», курс «Громадянська освіта» та ін.) такі можливості є досить суттєвими. Водночас шкільні учителі їх не завжди реалізують, що можна пояснити низкою причин об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Наприклад, вони вважають, що конструювання суб'єкта – як чоловічого, так і жіночого – слід здійснювати в сім'ї. І дійсно, найкраще ці суб'єкти конструюються в ході виховання дітей у сім'ї, де у хлопців і дівчат виникають більш-менш адекватні уявлення про майбутнє доросле життя, про обов'язки чоловіка і дружини, батька і матері. Це допомагає їм уже в дитячі роки засвоїти певну соціальну роль та зрозуміти, як необхідно ставитися до осіб протилежної статі.

О. Рибалка підкреслює, що результати проведеного анкетування й опитування батьків підлітків засвідчили значний вплив сім'ї на виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків. Так, 81,6% батьків відзначили, що діти часто звертаються до них зі своїми проблемами, 8,4% – інколи, і тільки 10% батьків визнали, що свої проблеми діти вирішують самостійно. Однак підлітки відповіли інакше: 63,2% хлопців та 81,2% дівчат свої проблеми у взаєминах з протилежною статтю обговорюють з друзями або вирішують самостійно. У 80% випадків як сини, так і доньки за порадою звертаються до матері, і лише 12% – до батька. Отже, аналіз отриманих результатів засвідчив зниження рівня батьківського впливу на виховання як сина, так і доньки [3].

Привертають увагу й інші дані, зокрема те, що до різностатевої дружби своїх дітей-підлітків 90,1% батьків ставляться позитивно, 3,3% – нейтрально і тільки 6,6% – негативно. Цікавою є й інформація, яка засвідчує, що 46,6% батьків говорять зі своїми дітьми про шкідливість раннього початку статевого життя, а 43,4% не надають цій проблемі належної уваги [там само].

За таких умов роль загальноосвітньої школи щодо статевого і гендерного виховання учнів зростає, при тому що вона, на жаль, довгі роки була позбавлена технології конструювання чоловічого і жіночого суб'єкта й орієнтувалася на

формування особистості, що не мала певної статевої приналежності, була особою «середнього роду». Всі напрями змісту виховної діяльності школи, зокрема розумове, моральне, естетичне, трудове, фізичне виховання довгі роки були спрямовані на формування гармонійно розвиненої людини, а не на формування гармонійно розвиненого чоловіка або жінки. Як наслідок, у хлопців і дівчат часом виникали не зовсім адекватні уявлення про майбутнє доросле життя, про обов'язки чоловіка і дружини, батька і матері.

У той же час життя кожної людини пов'язане з виконанням певної соціальної ролі, підготуватися до якої не завадило б у шкільні роки, а допомогти в цьому повинні педагоги. З огляду на це в змісті виховання протягом багатьох років існує окремий напрямок – статеве виховання. Як відомо, основні завдання цього напрямку виховної роботи такі:

- формування правильних взаємовідносин між представниками чоловічої та жіночої статі;
- виховання в учнів поваги до самих себе як представників тієї чи іншої статі;
- виховання чоловічої та жіночої гідності;
- виховання поваги до протилежної статі;
- закладання основ для міцної сім'ї в майбутньому;
- виховання в хлопців і дівчат почуттів сорому, совісті, скромності;
- формування почуття відповідальності за свої дії в галузі статевої відносин;
- попередження статевої розпусти;
- формування вміння обирати собі супутника на все життя, налагоджувати взаємні стосунки у подружньому житті, вести домашнє господарство, розподіляти обов'язки між членами родини, розпоряджатися бюджетом, виховувати дітей [4].

Але виділити окремий напрямок виховної діяльності не означає розв'язати проблему, тим більше що окремі педагоги уникають роботи, пов'язаної зі статевим вихованням, соромляться її, перекладають на плечі батьків учнів тощо. У свою чергу батьки чинять так само. Як наслідок, на перше місце виходить інший вихователь – соціальне середовище, що не завжди позитивно впливає на молодь. Мабуть, тому у хлопців і дівчат уявлення про майбутнє подружнє життя або відсутні, або не зовсім правильні.

Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного 1994 року Українським інститутом соціальних досліджень (опитано 1438 юнаків і дівчат у різних регіонах України), виявлено, що «в молоді, яка ще не перебувала в шлюбі, уявлення щодо моделі «хорошого чоловіка» та «хорошої жінки» не тільки традиційні, навіть більше – досить примітивні» [2, с. 376-378].

Основні уявлення юнаків і дівчат про риси «хорошого чоловіка» та «хорошої жінки» в напрямку спадання значущості представлено в таблицях 1 і 2, складених на основі матеріалів навчального посібника «Основи теорії гендеру» (2004).

Аналіз вміщеної в них інформації дозволяє стверджувати, що уявлення юнаків і дівчат про риси «хорошого чоловіка» та «хорошої жінки» в багатьох позиціях не співпадають. Таку ситуацію можна пояснити тим, що «ідеологія, до якої належать ці уявлення про ролі жінки й чоловіка в родині та суспільстві, формувалася протягом багатьох сторіч у минулому і була закріплена в низці гендерних стереотипів, що як спрощені нормативні моделі поведінки передавалися від покоління до покоління. Причому засвоєння їх припадає буквально на перші роки життя дитини, що й

обумовлює їхню подальшу стійкість» [2, с. 379].

Таблиця 1

Модель «хорошого чоловіка»

№ з/п	На думку юнаків		На думку дівчат	
	Риси «хорошого чоловіка»	Кількість юнаків, які виділили ці риси(%)	Риси «хорошого чоловіка»	Кількість дівчат, які виділили ці риси (%)
1	Матеріально забезпечує сім'ю	68	Матеріально забезпечує сім'ю	83
2	Має спокійний, стриманий характер	39	Не зловживає алкоголем	54
3	Має почуття гумору	32	Має спокійний характер	38
4	Займається домашнім господарством	28	Має почуття гумору	37
5	Не зловживає алкоголем	26	Не вередує, не занадто вимогливий	34
6	Піклується про дружину	21	Не курить	32
7	Не курить	17	Піклується про дружину	28

Таблиця 2

Модель «хорошої дружини»

№ з/п	На думку юнаків		На думку дівчат	
	Риси «хорошої дружини»	Кількість юнаків, які виділили ці риси (%)	Риси «хорошої дружини»	Кількість дівчат, які виділили ці риси (%)
1	Добра і лагідна	52	Гарна господарка в домі	61
2	Охайна, що завжди стежить за зовнішністю	45	Охайна, що завжди стежить за зовнішністю	60
3	Гарна господарка в домі	45	Займається вихованням дітей	49
4	Не дуже вимоглива	42	Добра і лагідна	44
5	Не зловживає алкоголем	31	Не курить	39
6	Має спокійний характер	28	Не примхлива, не занадто вимоглива	37
7	Є гарним сексуальним партнером	26	Має спокійний характер	31

Як наслідок, у подальшому (після укладання шлюбу) молоді люди можуть бути не задоволені подружнім життям і навіть прагнути до того, щоб розірвати відносини один з одним.

Основні завдання гендерного виховання суттєво відрізняються від завдань статевого виховання і полягають у формуванні:

– «соціальної відповідальності у взаєминах між статями, переконання, що і в сфері інтимних відносин людина не є незалежною від суспільства;

– прагнення мати міцну, дружну сім'ю, що відповідає сучасним вимогам суспільства: рівноправність батька й матері в сім'ї, народження кількох дітей; свідоме і відповідальне ставлення до їх виховання як до свого обов'язку перед суспільством

загалом, своїми батьками і дітьми;

– здатності розуміння інших людей і почуття поваги до них не лише як до людей взагалі, але й як до представників чоловічої чи жіночої статі, здатності враховувати й поважати їх специфічні статеві особливості в процесі спільної діяльності;

– здатності й прагнення оцінювати свої вчинки стосовно інших людей з урахуванням статевої належності, виробляти поняття хорошого й поганого вчинку в сфері цих відносин;

– усвідомлення себе представником своєї статі, що підтримує самооцінку і почуття самоповаги, впевненість і потенціал самореалізації;

– необхідних навичок спілкування й взаєморозуміння, а також здатності приймати усвідомлені рішення в сфері міжстатевих стосунків;

– уміння дружити і любити, досвіду нестатевої любові» [1, с. 175].

Реалізація цих завдань (як і завдань статевого виховання) має бути спрямована на гендерну ідентифікацію хлопців і дівчат. Щоб досягти останньої, педагоги та батьки учнів повинні передусім бути прикладом у ставленні до протилежної статі, а також проводити з підростаючим поколінням просвітницьку та іншу роботу зі статевого і гендерного виховання, своєчасно реагувати на ті чи інші прояви сексуального розвитку та поведінки дітей, спостерігати за їхніми стосунками з особами (особливо з однолітками) протилежної статі, за необхідності контролювати ці стосунки, вносити відповідні корективи тощо.

Пошуку шляхів найбільш ефективної організації статевого та гендерного виховання хлопців і дівчат в умовах сучасної загальноосвітньої школи може бути присвячено подальші наукові розвідки.

Література:

1. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
2. Основи теорії гендеру : [навч. посіб.] / [В. П. Агеєва, В. В. Близнюк, І. О. Головащенко та ін.]. – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.
3. Рибалка О. Я. Виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків як важлива соціально-педагогічна проблема / О. Я. Рибалка // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. – Випуск 6 (45). – Полтава: Видавництво «Фірма «Техсервіс», 2005. – Серія «Педагогічні науки». – С. 149-156.
4. Слюсаренко Н. В. Гендерний підхід до організації навчально-виховного процесу сучасної школи : [навч.-метод. посіб.] / Н. В. Слюсаренко. – Херсон : РІПО, 2010. – 158 с.

Слюсаренко Н. В.

ПОЛОВОЕ И ГЕНДЕРНОЕ ВОСПИТАНИЕ ПОДРОСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

В статье проанализированы некоторые проблемы полового и гендерного воспитания мальчиков и девочек. Особенное внимание сосредоточено на заданиях полового и гендерного воспитания.

Ключевые слова: половое воспитание, гендерное воспитание, гендерная идентификация.

Slusarenko N. V.

SEX AND GENDER EDUCATION OF YOUNGER GENERATION

The article analyzes some problems of sex and gender education of boys and girls. The great attention is paid to the objectives of sex and gender educations.

Key words: sex education, gender education, gender identification.